

УДК 338.436

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/27.7>**Ковбаса О.М.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2593-0362>

Мазний О.Ю.

аспірант
Сумський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ НА ОСНОВІ РЕГІОНАЛЬНОЇ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто питання дослідження організаційно-економічного механізму розвитку кластерів на основі регіональної агропромислової інтеграції. Визначено сутність терміну «агропромисловий кластер». Визначено мету створення агропромислового кластеру, при якій аграрні підприємства прагнуть до інтеграції, щоб мінімізувати ризик, пов'язаний з виробничою діяльністю. Встановлено, що процес створення агропромислового кластеру починається з виявлення ключових підприємств регіонального АПК, які можуть стати кластерними ядрами. Виявлено два підходи до процесу кластеризації в АПК: перший передбачає створення кластеру «зверху», з ініціативи держави, уряду, органів місцевої влади, другий передбачає формування кластеру «знизу». На основі застосування тривісного підходу до кластеризації АПК розроблена модель формування кластерів в АПК, що враховує вид кластеру, його базування, орієнтацію, функції, а також його ядро. Визначено потенційних учасників агропромислового кластера. Визначено атрибутивні ознаки кластеру в аграрному секторі.

Ключові слова: кластер, агропромисловий кластер, кластеризація, вертикально інтегрована структура, інновації, аграрний сектор, ядро кластера, синергетичний ефект, сільськогосподарський товаровиробник.

Постановка проблеми. Сільськогосподарські кластери можуть змінити спосіб виробництва, розподілу та споживання продуктів харчування. Сприяючи співпраці, інноваціям і стійкості, кластери можуть допомогти у вирішенні деяких ключових проблем, що стоять перед сільськогосподарським сектором, таких як зростання попиту, брак ресурсів і погіршення стану навколишнього середовища тощо.

Щоб максимізувати переваги сільськогосподарських кластерів, важливо мати чітке розуміння концепції та ключових кроків, що беруть участь у розробці успішного кластеру. Залучаючи всі зацікавлені сторони, забезпечуючи необхідну інфраструктуру і навчання, а також розвиваючи культуру інновацій, можливо створити більш стійку, ефективну і стійку продовольчу систему. Хоча переваги сільськогосподарських кластерів очевидні, важливо визнати, що створення успішного кластера вимагає значних витрат часу, ресурсів і досвіду. Уряди, приватний сектор та територіальні громади відіграють першочергову роль у підтримці розвитку кластерів, будь то за допомогою фінансування, технічної допомоги або підтримки політики.

Крім того, важливо забезпечити, щоб сільськогосподарські кластери були інклюзивними і приносили користь всім учасникам ланцюжка створення доданої вартості, від дрібних фермерів до великих переробників і роздрібних продавців. Це може бути досягнуто шляхом створення чітких структур управління, транспарентних процесів прийняття рішень і цілеспрямованих заходів з підтримки зацікавлених у створенні ініціативних груп.

Нарешті, важливо визнати, що сільськогосподарські кластери не є «панацеєю» для вирішення всіх проблем,

що стоять перед сільськогосподарським сектором. Інші додаткові заходи, такі як поліпшення доступу до фінансів, поліпшення планування землекористування і зміцнення нормативної бази, також будуть потрібні для створення стійкої агропродовольчої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері формування та розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки займалися такі вітчизняні науковці, як Бойко Б.В., Бондар Н.М., Родін В.С., Габор В.С., Гамма Т.М., Завальнюк К.С., Ніценко В.С., Саркісов А.Ю. [10], Скопенко Н. С., Шаманська О.І., Єкель Г.В. [14] та ін. Закордонні науковці, такі як Харт О., Тіроль Дж., Карлтон Д.В., Вільямсон О.Е. [1], Кругман П. [2], Метьюсон Г.Ф. [3], Вінтер Р.А., Міалон С.Х. [4], Рей П., Стігліц Дж. [5] присвятили свої наукові праці дослідженню як вертикальних, так і горизонтальних взаємозв'язків між товаровиробниками.

Свої наукові дослідження питанням формування агропромислових кластерів присвятили такі науковці, як Борисова І.С. [6], Войнаренко М.П. [7], Гришова І.Ю., Зіновчук В.В., Рудь В.В. [8], Кузьмін О., Саблук П.Т., Кропивко М.Ф. [9], Саркісов А.Ю. [11], Соколенко С.І., Термоса І. О., Ціхановська О.М. Федорчук О.М. [12], Чуприна Н.М. [13] та інші. У зазначених працях багаторазово розглядалися теоретико-методологічні основи формування/відновлення зв'язків між елементами інтеграційних об'єднань в агропромисловому комплексі. Але, не зважаючи на велику кількість досліджень, все ще існує необхідність дослідження проблем, що виникають у ході процесів інтеграції та кластеризації в аграрному секторі, а також розробка ефективних механізмів формування агропромислових кластерів.

Мета статті полягає в дослідженні ефективних механізмів розвитку інтеграційних процесів в АПК України. Досліджуються питання, пов'язані із сутністю кластерів та визначенням особливостей їхнього створення та функціонування в агропромисловому секторі економіки України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Сутність організаційно-економічного механізму формування вертикально інтегрованих структур в АПК полягає в інтеграції та координації всіх підрозділів на всіх рівнях, а також у раціональному використанні економічних стимулів і різних важелів впливу – від методів оперативного управління виробництвом до стратегічного та інноваційного менеджменту. Однак, цей механізм є досить складним і багатограним, що може створювати великі труднощі в його розумінні і застосуванні. Так, важливим фактором є вибір оптимального типу інтеграції залежно від конкретних завдань і цілей, що може сильно відрізнятись в різних випадках. Крім того, для успішної реалізації механізму необхідно враховувати безліч факторів, таких як організаційна культура, лідерство, комунікації тощо. Всі ці фактори є важливими компонентами процесу формування вертикально інтегрованих структур в АПК [1, с. 215–217].

В агропромисловому кластері беруть участь різноманітні організаційні структури АПК, які зосереджені на виробництві, переробці, зберіганні, транспортуванні та реалізації продукції.

Створення і розвиток кластеру в аграрному секторі залежать від його типу і є індивідуальним алгоритмом. Однак типологія кластерів в АПК і досі залишається маловивченим питанням. У зв'язку з відсутністю чіткої класифікації, багато авторів використовують власне бачення при трактуванні щодо схожих термінів, таких як «аграрний кластер», «продовольчий кластер», «агропродуктовий кластер», «агропромисловий кластер» та інші.

Слід зазначити, що термін «агропромисловий кластер» має досить широке вживання в науковій літературі, однак і досі серед вчених і фахівців не склався єдиний понятійний апарат і чітке термінологічне трактування. Для того, щоб більш чітко визначити сутність терміну «агропромисловий кластер», необхідно розрізнити два аспекти його розгляду, які засновані на діалектичному взаємозв'язку категорій змісту і форми. Перший аспект передбачає трактування «агропромисловий кластер» як вид діяльності, тобто на змістовному рівні, в той час як другий аспект розглядає його як інтеграційну структуру, організацію та управління агропромисловим виробництвом. Як можна помітити, поняття «агропромисловий кластер» несе в собі безліч нюансів, які необхідно враховувати при його використанні в практичній діяльності [9, с. 5–7].

Відповідно до такого підходу, агропромисловий кластер можна визначити як добровільне, неформальне, територіально відокремлене, агроіндустріальне об'єднання, де переважають аграрні формування і лідируючу роль відіграють великі господарчі структури, які обслуговують агропромислове виробництво. Основною метою такого об'єднання є підвищення конкурентоспроможності власної продукції та прискорення інноваційного розвитку АПК.

При формуванні та функціонуванні агропромислового кластеру необхідно враховувати низку принципів, які є ключовими для його ефективного розвитку.

Важливо дотримуватися економічної доцільності та добровільності вибору його учасника, щоб створити оптимальний склад інтегрованої структури. Організація інтеграції повинна відбуватися з ініціативи та волі самих господарюючих суб'єктів, без тиску з боку управлінських структур, що є інтеграцією знизу [12, с. 65–67].

Державне стимулювання інтеграційних процесів також відіграє важливу роль, шляхом створення економічних умов або участі державних структур як рівноправного партнера у створенні кластеру. Важливо організувати інтегровані структури з урахуванням єдиних стратегії, тактики, цілей і завдань розвитку. Необхідно вірно визначити провідну ланку та пріоритетні напрями вдосконалення інтегрованого формування.

Для створення рівних економічних умов для всіх учасників кластеру важливо враховувати не тільки процес створення, а й процес функціонування. За певних умов можливе об'єднання не тільки організаційно-господарських структур, а й їхніх капіталів, колективне управління власністю, що при спільній діяльності підвищує зацікавленість і відповідальність кожного партнера. Важливим є залучення капіталу в процес інтеграції, що дозволяє збільшити інвестиційну привабливість аграрної галузі.

В рамках створення агропромислового кластеру, аграрні підприємства прагнуть до інтеграції, щоб мінімізувати ризик, пов'язаний з виробничою діяльністю. Це пов'язано з наявністю безлічі факторів, які можуть вплинути на успішність виробництва, включаючи кліматичні умови, стихійність і кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції. З метою забезпечення стабільності та стійкості виробництва, аграрні підприємства обирають стратегію інтеграції, яка дозволяє їм обмінюватися ресурсами, знаннями та досвідом, а також підвищувати ефективність діяльності. В результаті, формується єдиний виробничий простір, що сприяє оптимізації використання ресурсів і скорочення витрат [13, с. 96].

Інституційна основа формування агропромислових кластерів повинна відповідати логіці побудови кластерної моделі. Необхідно розпочати процес створення агропромислового кластеру з виявлення ключових підприємств регіонального АПК, які можуть стати кластерними ядрами. Саме можливості ядра кластера є об'єктивною передумовою консолідації всього відтворювального процесу: від сільськогосподарського товаровиробника до споживача готової продукції.

Центром-ядром кластеру можуть виступати кілька організацій, які зберігають конкурентні відносини між собою. Саме це відрізняє кластер від вертикально інтегрованої структури. Концентрація суперників, покупців і продавців сприяє зростанню ефективної спеціалізації виробництва, а агропромисловий кластер дає роботу безлічі малих підприємств чи фермерів.

Існують два підходи до процесу кластеризації в АПК. Один підхід передбачає створення кластеру «зверху», з ініціативи держави, уряду, органів місцевої влади, інший – формування кластеру «знизу». Деякі дослідники стверджують, що: «... агропромисловий кластер може бути ефективним, тільки коли створюється за ініціативою знизу і для підвищення своєї конкурентоспроможності продукції самі підприємства приймають рішення про необхідність об'єднання в кластер». Інші припускають, «що в умовах слабкої розвиненості агробізнесу, низького рівня довіри між учасниками аграр-

ного ринку, для формування агропромислових кластерів в якості організуючого інтегратора найбільш кращим варіантом є державні органи місцевої виконавчої влади. Тобто, на думку науковців, більш ефективним є створення агропромислового кластера «зверху» [9, с. 10–12].

На основі застосування тривірневого підходу до кластеризації АПК розроблена модель формування кластерів в АПК, що враховує вид кластеру, його базування, орієнтацію, функції, а також його ядро (рис. 1).

Вивчаючи тему кластеризації в АПК, необхідно приділити увагу мікрорівню, де формуються міні-кластери або кооперативи. Вони створюються завдяки ініціативі «знизу» для конкретної аграрної території з основним спрямуванням в організаційно-економічному та виробничо-технологічному аспектах. Основною метою створення мінікластеру є взаємовигідність участі та реальні вигоди від концентрації виробництва малих сільгоспвиробників та можливостям консолідації поставок продукції окремих малих підприємств. Однак, слід зазначити, що обсяг і регулярність поставок в практиці МСП залишається найслабшою ланкою міні-кластеру, що є його головним недоліком.

Переходячи до мезорівня, який являє собою обласний або регіональний рівень, що включає агропромислові та агропродовольчі кластери, створені як з ініціативи зверху, так і з ініціативи знизу. У сільському господарстві та харчовій промисловості ефективність кластеризації на мезорівні досягається в результаті вертикальної інтеграції, де галузева і технологічна межа між ними практично нівелюються. Це дозволяє підвищити конкурентоспроможність і ефективність виробництва продукції.

Кластеризація на мезорівні проявляється як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК, а також ефективний спосіб територіально-міжгалузевого управління інтеграційними процесами. Створення успішних кластерів АПК сприяє синергетичному ефекту від взаємодії його учасників, як у квазіінтегрованому об'єднанні, що позитивно впливає на їх конкурентоспроможність. В агропромислових кластерах відбувається складне поєднання кооперації та конкуренції,

що дозволяє їм виступати на рівних з глобальними гравцями і протистояти негативним тенденціям глобалізації.

Макрорівень – це важливий елемент національної економіки, який спрямований на створення науково-впроваджувального кластеру. Для цього необхідно використовувати потенціал науково-дослідних інститутів, освітніх установ, інженерно-конструкторських та інноваційних організацій, а також впроваджувальних центрів і фондів венчурного капіталу. Така співпраця надає не тільки переваги виробничим структурам АПК, а й освітнім установам, сприяючи створенню умов для розвитку науково-технічного прогресу. Важливо, щоб вітчизняні вищі навчальні заклади мали можливість максимально ефективно використовувати свій освітній та науково-технічний потенціал для інноваційного розвитку агропромислового комплексу. Це означає, що університети повинні мати можливість використовувати найбільш характерні джерела доходів від навчання, досліджень і впровадження наукових розробок в рамках однієї установи. У рамках національного науково-впроваджувального кластеру традиційний університет може стати центром освіти, науково-прикладних досліджень і впровадження розробок у виробництво. Це дозволить вищим навчальним закладам максимально використовувати свій потенціал у виробничій сфері АПК.

Обслуговуючі організації агропромислового комплексу, такі як постачальники найважливіших засобів для виробництва сільськогосподарської продукції, завдяки науково-дослідницьким структурам здійснюють моніторинг, що дозволить виявляти потреби регіонів у насінні, ПММ, добривах, машинах та обладнанні. На макрорівні конкурентна перевага і стійкість досягаються через оптимальне поєднання видів діяльності в системі АПК на основі кластеризації з впровадженням інноваційних технологій.

Синергетичний ефект формується від сукупності зусиль усіх учасників кластеру, а також опосередкованого ефекту, який можна виміряти тільки непрямим чином. Використовуючи спільні зусилля в інтегрованих структурах, синергетичний зв'язок, що виникає при взаємодії незалежних елементів системи, забез-

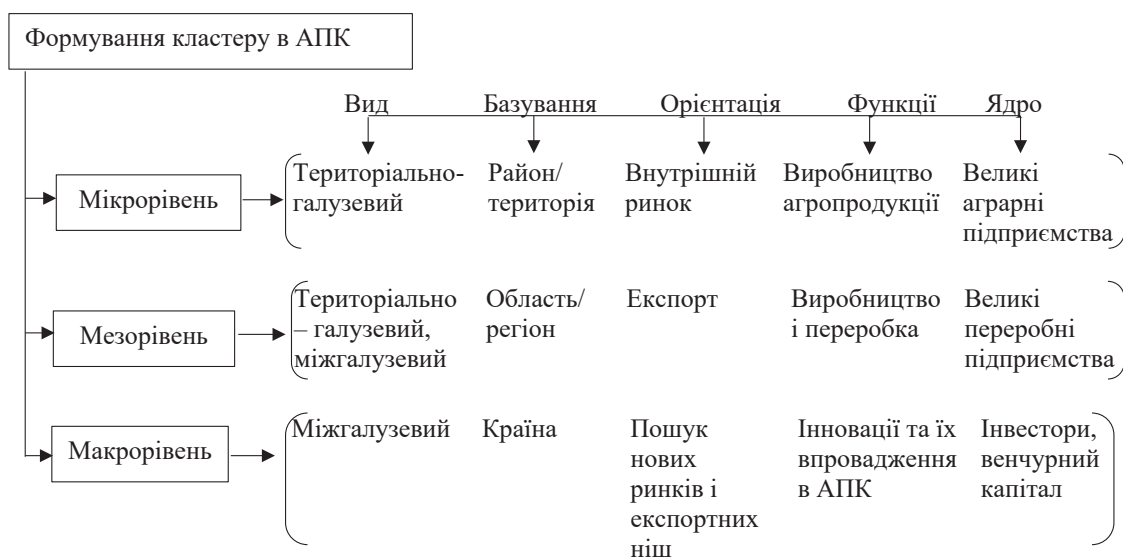

Рисунок 1 – Принципова модель формування кластерів в АПК

Джерело: побудовано автором на основі [4; 6; 9]

печує збільшення загального ефекту до такої міри, яка перевищує суму ефектів тих же елементів, що працюють незалежно один від одного [8, с. 262].

Згідно з науковою думкою та узагальнюючи попередні дослідження, агропромислові кластери складаються з різних учасників:

1. Основу кластеру складають одне або кілька підприємств, які виробляють конкурентоспроможну агропромисловою продукцію і постачають її на внутрішньо-регіональні, міжрегіональні та зовнішні ринки.

2. Система постачальників основних засобів виробництва для сільського господарства та переробної промисловості відіграє важливу роль у подальшому розвитку кластеру, оскільки від якості їх роботи залежать можливості для розвитку кластеру.

3. Мережа компаній, що надають послуги для учасників агропромислового кластеру, такі як банківські, правові, інформаційні та послуги страхування.

4. Інноваційний компонент, що складається з освітніх установ, наукових інститутів, селекційно-генетичних станцій і лабораторій у галузі оцінки якості продукції та кормів, необхідний для інноваційного та високотехнологічного розвитку кластеру.

5. Органи місцевої влади відіграють важливу роль у початковому етапі створення кластеру та створюють організаційні передумови для його подальшого розвитку [6; 8].

Атрибутивними ознаками кластеру в аграрному секторі можна виділити наступні. По-перше, для кластеризації необхідні взаємозв'язки між сільськогосподарськими товаровиробниками, що є природною основою для створення кластерів. По-друге, технологічні та управлінські інновації та тісні виробничо-технологічні зв'язки по всьому ланцюжку доданої вартості є системо-утворюючими ознаками агропромислових кластерів. По-третє, кластерами можна вважати тільки самоорганізовану і самовпорядковану інтегровану структуру, в якій економічні інтереси визначають поведінку суб'єктів, а не адміністративний апарат управління інтегрованого формування. Саме ці атрибутивні ознаки роблять агропромислові кластери відмінними від звичайних форм агропромислової інтеграції. Кластери характеризуються локалізацією на території великих домінуючих аграрних підприємств, а також наяв-

ністю великого переробного виробництва, яке є ядром кластера і визначає інвестиційну політику і стратегічний розвиток всього кластеру. Також характерною особливістю є стабільність виробничих, технологічних і фінансово-економічних зв'язків між учасниками кластеру, а також координація учасників і моніторинг контрольних параметрів та індикаторів в рамках виробничих програм та інноваційних процесів [6; 9].

Підсумовуючи викладені концепції, можна стверджувати, що формування агропромислових кластерів досягається за рахунок лідерства переробних підприємств, які виступають в якості ядра кластера, поліпшення якості виробництва і переробки сировини, а також широкого впровадження інновацій. Однак, слід враховувати, що найбільш перспективними для кластеризації галузями регіонального АПК є ті, які володіють такими параметрами, як стабільне зростання обсягів виробництва, позитивна рентабельність, значний обсяг експорту та активна інвестиційно-інноваційна діяльність. Тільки в такому випадку можна досягти успіху у формуванні сильного агропромислового кластера, який буде ефективно конкурувати на ринку.

Висновки. В умовах нестійкої економічної обстановки кластерні інтеграційні структури є вигідним вибором, оскільки вони здатні підвищити конкурентоспроможність агропромислового комплексу за рахунок впливу масштабних і синергетичних ефектів. Саме створення агропромислових кластерів, як фактора економічного зростання, може стимулювати інноваційний розвиток АПК, що робить їх значущим акселератором в даній області.

Створюючи синергію між компаніями, просуваючи інновації та покращуючи соціальні та економічні умови праці, кластери можуть сприяти стійкому задоволенню зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію. У міру розвитку сільськогосподарського сектора кластери будуть відігравати все більшу роль в національних економіках. Працюючи разом, зацікавлені сторони в сільськогосподарському секторі можуть створити більш стійке майбутнє для малих виробників, фермерів, споживачів та місцевого населення в цілому. А тому на сьогодні застосування кластерного підходу в розвитку агропромислового комплексу України є перспективним, проте повноцінних агропромислових кластерів в країні поки не створено.

Список використаних джерел:

- Hart O., Tirole J., Carlton D.W., Williamson O.E. Vertical Integration and Market Foreclosure. *Brooking Papers of Economic Activity: Microeconomics*. 1990. P. 205–286.
- Krugman P. Complex landscapes in economic geography. *American Economic Association, Papers and Proceedings*. 1994. Vol. 84. P. 412–416.
- Mathewson G.F., Winter R.A. An Economic Theory of Vertical Restraints *RAND Journal of Economics*. 1984. Vol. 15. № 1. P. 27–38.
- Mialon S.H. Efficient Horizontal Mergers: The Effects of Internal Capital Reallocation and Organizational Form. *International Journal of Industrial Organization*. 2008. Vol. 26. P. 861–877.
- Rey P., Stiglitz J. The Role of Exclusive Territories in Producers' Competition. *Rand Journal of Economics*. 1995. Vol. 26. P. 431–451.
- Борисова І.С. Організація агропромислової кластеризації виробництв і територій. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2011. Вип. 2. С. 45–52.
- Войнаренко М.П. Кластери в інституційній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. 502 с.
- Зіновчук В.В., Рудь В.В. Кластеризація підприємств м'ясопереробної галузі. *Проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 258–265.
- Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 3–13.
- Саркісов А.Ю. Особливості розвитку агропромислової інтеграції в ринкових умовах. *Часопис соціально-економічної географії*. 2014. Вип. 17(2). С. 149–153.
- Саркісов А.Ю. Особливості формування агропромислових кластерів на території Херсонської області. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 4. С. 53–60.
- Федорчук О.М., Петренко В.С., Карнаушенко А.С. Агропромислові кластери: проблеми, переваги та перспективи. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 4(78). С. 63–69.

13. Чуприна Н.М. Формування кластерів як інструмент підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. № 3. Т. 3. С. 95–98.

14. Шаманська О.І., Скелі Г.В. Інтеграційні процеси як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2012. № 12. С. 35–39.

References:

1. Hart O., Tirole J., Carlton D.W., Williamson O.E. (1990) Vertical Integration and Market Foreclosure. *Brooking Papers of Economic Activity: Microeconomics*, pp. 205–286.

2. Krugman P. (1994) Complex landscapes in economic geography. *American Economic Association, Papers and Proceedings*, vol. 84, pp. 412–416.

3. Mathewson G.F., Winter R.A. (1984) An Economic Theory of Vertical Restraints. *RAND Journal of Economics*, vol. 15, no. 1, pp. 27–38.

4. Mialon S.H. (2008) Efficient Horizontal Mergers: The Effects of Internal Capital Reallocation and Organizational Form. *International Journal of Industrial Organization*, vol. 26, pp. 861–877.

5. Rey P., Stiglitz J. (1995) The Role of Exclusive Territories in Producers' Competition. *Rand Journal of Economics*, vol. 26, pp. 431–451.

6. Borysova I.S. (2011) Orghanizacija aghropromyslovoji klasterizaciji vyrobnyctv i terytorij [Organization of agro-industrial clustering of production and territories]. *Scientific works of Poltava State Agrarian Academy*, vol. 2, pp. 45–52.

7. Vojnarenko M.P. (2011) Klasterij v instyucijnij ekonomici: monohrafija [Clusters in the institutional economy: a monograph]. Khmel'nitskiy: KhNU, Triada-M LLC.

8. Zinovchuk V.V., Rudj V.V. (2015) Klasterizacija pidpryemstv m'jasopererobnoji ghaluzi [Clustering of meat processing enterprises]. *Problems of economy*, no. 2, pp. 258–265.

9. Kropyvko M.F. (2010) Konceptualnij pidkhid do klasternoji orghanizaciji ta upravlinnja rozvytkom aghropromyslovogho vyrobnyctva [Conceptual approach to cluster organization and management of agricultural production development]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 3–13.

10. Sarkisov A.Ju. (2014) Osoblyvosti rozvytku aghropromyslovoji integhraciji v rynkovykh umovakh [Features of the development of agro-industrial integration in market conditions]. *Journal of Socio-Economic Geography*, vol. 17(2), pp. 149–153.

11. Sarkisov A.Ju. (2016) Osoblyvosti formuvannja aghropromyslovykh klasteriv na terytoriji Khersonskoj oblasti [Features of the formation of agro-industrial clusters in the Kherson region]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, no. 4, pp. 53–60.

12. Fedorchuk O.M., Petrenko V.S., Karhausenko A.S. (2020) Aghropromyslovi klasterij: problemy, perevaghij ta perspektyvy [Agricultural clusters: problems, advantages and prospects]. *Problems of a Systematic Approach to Economics*, no. 4(78), pp. 63–69.

13. Chupryna N.M. (2013) Formuvannja klasteriv jak instrument pidvyshhennja konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpryemstv [Formation of clusters as a tool for increasing the competitiveness of industrial enterprises]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no. 3, tom 3, pp. 95–98.

14. Shamansjka O.I., Jekelj Gh.V. (2012) Integhracijni procesy jak faktor rozvytku siljskoghospodarsjkykh pidpryemstv [Integration processes as a factor in the development of agricultural enterprises]. *Agrosvit*, no. 12, pp. 35–39.

Kovbasa Oleksandr, Maznyj Oleksandr
Sumy National Agrarian University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR THE DEVELOPMENT OF CLUSTERS ON THE BASIS OF REGIONAL AGRO-INDUSTRIAL INTEGRATION

The article deals with the issues of studying the organizational and economic mechanism of cluster development on the basis of regional agro-industrial integration. The essence of the term "agro-industrial cluster" is defined, based on the dialectical relationship between the categories of content and form. The author characterizes the "agro-industrial cluster" as a voluntary, informal, geographically separated, agro-industrial association, where agrarian formations prevail and large economic structures serving agro-industrial production play a leading role. The main purpose of such an association is to increase the competitiveness of its own products and accelerate the innovative development of the agro-industrial complex. The purpose of creating an agro-industrial cluster is defined, in which agricultural enterprises seek to integrate in order to minimize the risk associated with production activities. It is established that the process of creating an agro-industrial cluster begins with the identification of key enterprises of the regional agro-industrial complex that can become cluster nuclei. Two approaches to the process of clustering in the agro-industrial complex have been identified: the first involves the creation of a cluster "from above", on the initiative of the State, government, local authorities, the second involves the formation of a cluster "from below". Based on the application of a three-level approach to clustering in the agro-industrial complex, a model of cluster formation in the agro-industrial complex is developed, which takes into account the type of cluster, its base, orientation, functions, and its core. It is established that the main purpose of creating a mini-cluster is the mutual benefit of participation and real benefits from the concentration of production of small agricultural producers and the possibility of consolidating the supply of products of individual small enterprises. It has been established that clustering at the meso-level is achieved as a result of vertical integration, where the sectoral and technological boundaries between them are practically leveled. This allows to increase the competitiveness and efficiency of production. It has been established that the macro level is an important element of the national economy, which is aimed at creating a research and implementation cluster. Potential participants in the agro-industrial cluster are identified. The attributive features of a cluster in the agricultural sector are determined.

Key words: cluster, agro-industrial cluster, clustering, vertically integrated structure, innovation, agricultural sector, cluster core, synergistic effect, agricultural producer.

JEL classification: Q13, F15, L22